

Handlingsplan for bekymringsfullt skolefravær i Rakkestad kommune

«Det er viktig at alle involverte i saken har en forståelse av at problemet eies av alle, både eleven selv, skolen, foreldrene og hjelpeapparatet, og at alle parter tar ansvar for å finne en løsning og bidrar til at eleven kommer seg tilbake på skolen».

FORORD

I Norge har alle barn og unge mellom 6 og 16 år rett og plikt til å gå på skolen.

Elever som fullfører sin skolegang har bedre forutsetninger for å lykkes i livet både med hensyn til deres sosiale funksjonsevne, psykiske helse, muligheter i arbeidslivet og hvordan hverdagen takles. De aller fleste barn og ungdommer går på skolen frivillig og uten problemer. Imidlertid har vi elever som strever med å komme på skolen, og som av ulike grunner får mange fraværsdager. Dersom barn og unge uteblir fra opplæringen over lengre tid kan det skape vansker for videre skolegang. Flere av elevene som dropper ut av videregående opplæring har hatt et gjennomgående høyt fravær da de gikk i grunnskolen.

Rakkestad Kommune skal forebygge frafall i tidlig alder. Det skal iverksettes tiltak raskt når en elev har høyt skolefravær. Vi vet fra forskning at skoler som legger vekt på betydningen av tilstedeværelse og har gode rutiner for registrering og oppfølging av fravær, ofte har lav fraværspromatikk. Når fraværet kan avdekkes tidlig, kan vi hindre at det øker og gjør situasjonen for eleven vanskeligere. Det er vårt felles ansvar å samarbeide for å finne gode løsninger slik at eleven igjen opplever motivasjon og ønske om å komme til skolen igjen. Godt forebyggende arbeid, avdekking, grundig kartlegging og rask igangsetting av tiltak forbedrer prognosen for disse elevene.

Denne planen vil være ment som et arbeidsverktøy med konkrete retningslinjer for håndtering av skolevegring i Rakkestad kommune. Det vil være et fokus på å iverksette tiltak for eleven på et tidlig tidspunkt. Planen vil også si noe hvordan systemet ved hjelp av bedre tverrfaglig innsats kan sette inn nødvendige tiltak for eleven i tråd med BTI-modellen.

Planen tar utgangspunkt i sentral teori og forskning om skolevegring. Den bygger på erfaringer fra andre kommuner, særlig Bærum og Trondheim, som har jobbet med tematikken. Den bygger også på erfaringer som tverrfaglig team ved Rakkestad ungdomsskole har gjort seg. Tilbakemeldinger fra Rakkestadskolen viser at over 90 prosent av de alvorligste skolevegringssakene viste seg allerede fra barneskolen. Dette sier noe om behovet for tidlig innsats og et økt fokus på livsmestring og psykisk helsearbeid i skolen.

DEL 1 FUNDAMENT

Skolevegring

Skolevegring kan defineres som en «vegring initiert av barnet mot å gå på skolen eller å bli der hele skoledagen, eller en kombinasjon av begge» (Kearney & Silverman, 1996).

Det kan være flere årsaker til at enkelte elever utvikler skolevegring, og problematikken er som regel sammensatt (Ingul, 2005). Vi vet at årsakene er både individuelle og relasjonelle, og ofte kan de ikke skilles tydelig fra hverandre. Et helhetlig perspektiv fremhever at det kan være medvirkende årsaker til problematikken også i elevens nettverk. For å kunne nyttiggjøre seg denne forståelsen er det viktig å se på hva slags *funksjon* fraværet kan ha for den enkelte elev. Det vil si: Hva er det som bidrar til å opprettholde vansken eller motiverer eleven til å fortsette å være fraværende fra skolen over tid? Kearney (2008) har delt opp funksjonen til ugyldig skolefraværsproblematikk i fire undergrupper basert på barn og unges motivasjon for å unngå negative opplevelser og oppnå positive opplevelser: hovedårsaken til problemet (Holden & Sällman, 2010).

Kearney (2008) har videre definert hvilke tiltak som bør settes inn utifra hvilken kategori som antas å være skolevegringens opprettholdende faktor. Som regel er det ikke utelukkende en kategori som er skolevegringens funksjon, man må jobbe parallelt med ulike typer tiltak, ofte rettet mot eleven selv, mot skolen og mot hjemmet.

Vi ønsker å ta tak i elevens skolevegringsproblematikk ved å identifisere de tidlige faresignalene hos eleven for så å sette inn tiltak definert av Kearney (2008). Dette gjør vi ved hjelp av kartleggingsverktøyene «verktøy for å se barns ressurser og vansker i et helhetsperspektiv» og SRAS-R.

Bedre tverrfaglig innsats. Felles problem - felles løsning

For å lykkes i å forebygge skolevegring og snu utviklingen av problemet, er en felles problemforståelse helt avgjørende. Derfor er det av stor betydning at både eleven, skolen, familien og hjelpeapparatet har felles holdninger til problemet. En løsningsorientert tilgang preget av troen på at det er best for eleven å være på skolen, er her viktig. Nedenfor beskrives de viktigste holdningene som må til for å lykkes med å få eleven tilbake på skolen.

Eleven skal på skolen!

Begrepet "å ta tilbake hverdagen" er beskrivende for viktigheten av at alle involverte parter er enige i at det viktigste for eleven er å komme på skolen. Denne holdningen er avgjørende uansett årsaken til at skolenektingen er oppstått, dvs. denne holdningen gjelder også selv om barnet/ungdommen opplever angst forbundet til det å gå på skolen. Da er det viktig at det er samspill mellom pedagogiske tiltak og eventuell behandling i samarbeid med andre instanser, som for eksempel BUP.

For både elev, foresatte, kontaktlærer, skoleledelse og andre involverte kan det ofte være en stor utfordring å holde på holdningen om at det beste for barnet er raskest mulig å komme seg tilbake på skolen. Det er viktig å bevare troen på at dette er det beste for eleven for å unngå å bidra til å opprettholde problemet.

Eierforhold til vanskene og ansvarsforskyvning

En felles forståelse om at problemet eies av både eleven, skolen, familien og hjelpeapparatet er avgjørende. Alle parter må ta ansvar og bidra til at eleven kommer seg tilbake på skolen. En løsningsorientert tilgang betyr at alle involverte parter får oppgaver å jobbe med, slik at *ansvarsforskyvning* ikke oppstår. Ansvarsforskyvning beskriver hvordan hver part går ut fra at andre involverte tar ansvaret, og dermed tar ingen ansvar. Det at ingen tar ansvar kan føre til at problematikken fastlåses ytterligere. Ved at alle involverte parter inntar en holdning om at ugyldig skolefravær er et felles problem som alle tar ansvar for å løse, kan vi forhindre ansvarsforskyvning.

Vegring smitter

Vegring smitter, og det er naturlig at de involverte kjenner på følelsen av maktesløshet og unngåelse. Dette er det viktig å være klar over i samarbeidet. Ved å sette ord på dette, blir det lettere å ta tak i *Samarbeidet* med å få eleven på skolen.

Tillit

Tillit mellom de involverte partene er et viktig signal til eleven om at alle ønsker å hjelpe. Dette skjer i samarbeid mellom eleven, skolen, foresatte og hjelpeapparatet. Som foresatte til et barn med ugyldig skolefraværspromblematikk kan det i enkelte situasjoner være vanskelig å ha tillit til skolen når eleven viser så stor motvilje mot å dra dit. Da er det viktig å ha åpen dialog med skolen om dette, slik at det ikke blir til hinder for elevens tilbakeføring til

skolen. Skolen må vise seg tilliten verdig, ved å gjennomføre de avtaler om oppfølging som gjøres.

Eleven skal høres

Alle involverte parter må bidra til å løse problemet når en elev strever med skolevegring. Selv om det virker rart, er det ikke helt uvanlig at de voksne kan glemme å involvere barnet i sin iver etter å løse problemene. Vi er alle eksperter på vårt eget liv, og de forslag og innspill barnet selv kommer med, kan ofte bidra til å løse problemene. Barn har rett til å bli hørt når deres skolesituasjon skal diskuteres, og det er viktig at man forsikrer seg om at elevens stemme er hørt.

DEL 2 Handlingsplan ved bekymringsfullt skolefravær

Rutiner (føring, melding, kontakt) ved elevfravær ligger til grunn (Se rutiner ved elevfravær i Rakkestadskolen).

Nivå 0 i BTI . Ved tidlige tegn på skolevegring.

Kan vise seg i form av forsentkomming og sporadisk fravær, innadventd – unndrar seg kontakt, diffuse fysiske plager eller forsøker å unngå enkelte fag/situasjoner/aktiviteter. Se *Rutiner ved elevfravær i Rakkestadskolen* for grenser for bekymringsfullt fravær.

Kontaktlærer gjennomfører samtale med eleven og foresatte. Det informeres om at det er skoleplikt og at det er foresattes plikt å sørge for at eleven møter på skolen til rett tid.

Nivå 1 i BTI. Ved fortsatt bekymring eller ved høyt fravær innkalles foresatte og eleven til samtale på skolen med kontaktlærer og sosiallærer/skoleledelse. Her blir fraværsmønster kartlagt, og *tiltakssirkelen, kartlegging med verktøy for å se barns ressurser i et helhetsperspektiv* og *SRAS-R* skjema fylles ut. Det lages en tiltaksplan og plan for oppmøte med nødvendige tilpasninger. Tiltak evalueres etter to uker.

Nivå 1 i BTI. Melding til ressursteam/utvidet ressursteam

Når skolen har kartlagt fraværsmønster og mulige årsaker til fraværet, har prøvd ut ulike tiltak i samarbeid med eleven og hjemmet og, og avtalene om oppmøte ikke fører til positive endringer, melder skolen dette som sak til drøfting i ressursteam der helsesykepleier, læringsmiljøkonsulent, skolens ledelse, kontaktlærer og foreldre kan delta. I utvidet ressursteam skal PPT og helsesykepleier delta, i tillegg til ovennevnte deltakere. Det er viktig at formøter praktiseres for avklaring av roller i aktuell sak og gjennomgang av hvilke tiltak som har vært utprøvd. Tiltaksplan utarbeides med ansvarliggjøring av hvem som gjør hva.

Nivå 2 i BTI. Instansmøte og tverrfaglig samarbeidsmøte.

Dersom man ser at tiltakene krever innsats fra andre instanser innenfor de kommunale tjenestene, blir disse involvert etter behov her. De som er tilstede i instansmøtet er skolens ledelse, kontaktlærer, PPT, læringsmiljøkonsulent, LOS (psykisk helsearbeider), koordinator for barn og unge, barneverntjenesten og helsesykepleier.

I instansmøtet avklares det hvem som kan bidra med hvilke tiltak, og de nødvendige partene blir med i det tverrfaglige samarbeidsmøtet. Det opprettes en stafettlogg og utnevnes en stafettholder. Alle får tilgang til loggen etter samtykke fra foreldre.

Nivå 3 i BTI. Koordinerende enhet

Dersom det er behov for langvarige og omfattende tjenester fra kommunen sendes en henvisning til koordinerende enhet for vurdering av om det trengs en ansvarsgruppe med en koordinator, og det kan utarbeides en individuell plan (IP).

DEL 3 Verktøy

Tiltakstrapp ved bekymringsfullt skolefravær

Tiltakstrappen er utarbeidet av sosiallærer ved Rakkestad ungdomsskole, som sammen med kontaktlærer og skolens ledelse har ansvar for oppfølgingen av elever med bekymringsfullt skolefravær. Tiltakstrappen har som hensikt å være et forenklingsverktøy for lærere slik at de til enhver tid vet hva som skal gjøres, når det skal gjøres, og målet med det som skal gjøres i arbeidet med disse elevene.

Tiltakstrapp ved bekymringsfullt skolefravær

- *Faglærer skal føre fravær for sine timer.*
- *Kontaktlærer skriver inn grunn for fraværet.*
- *Kontaktlærer tar kontakt med foresatte hvis fraværsmeldinger mangler.*

BTI nivå 0

Steg 1

Når: Innen eleven har 10 dager dokumentert og/eller udokumentert fravær

Hva: Kontaktlærer snakker med elev og foresatte.

Mål: Bekymring bekreftes eller avkreftes.

Dokumenteres i ESA: Notat skrives og leveres til sosiallærer/ledelse.

BTI nivå 1

Steg 2

Når: Innen en uke etter møte med kontaktlærer

Hva: Kartleggingsmøte med elev, foresatte, kontaktlærer og sosiallærer/ledelse.

Mål: Kartlegging ved hjelp av SRAS-R.

Lage tiltaksplan for 14 dager.

Dokumenteres i ESA: Tiltaksplan og SRAS-R.

BTI nivå 1

Steg 3

Når: 14 dager etter forrige møte

Hva: Evalueringsmøte med elev, foresatte, kontaktlærer og sosiallærer/ledelse.

Mål: Evaluering av tiltak.

Tilpasse ny/videreføre tiltaksplan.

Avtale samarbeidsmøter.

Dokumenteres i ESA: Referater og ny/videreført tiltaksplan.

BTI nivå 1

Steg 4

Når: Når steg 3 ikke gir ønsket effekt.

Hva: Ressursteam hvor læringsmiljøkonsulent, sosiallærer, skolens ledelse, kontaktlærer og foresatte deltar.

Eller ved behov: Utvidet ressursteam hvor overnevnte deltar, samt PPT og helsesykepleier.

Formøte hvor man avklarer roller.

Mål: Fordele tiltak som kan hjelpe eleven og lage en ny tiltaksplan.

Dokumenteres i ESA: Refleksjonsnotat fylles ut før møte. Referat og ny tiltaksplan skrives fra møtet.

BTI nivå 2

Steg 5

Når: Når steg 4 ikke gir ønsket effekt.

Hva: Tverrfaglig samarbeidsmøte hvor ansvarlige for tiltak, samt BUP, Barnevernstjeneste og koordinator kan møte etter behov.

Instansmøte hvor man avklarer roller. Stafettlogg må opprettes.

Mål: Fordele tiltak som kan hjelpe eleven og lage en ny tiltaksplan.

Dokumenteres i ESA: Samtykke fra foresatte sendes ut i forkant av møtet. Referat og tiltaksplan skrives fra møtet.

Tiltakssirkelen

Tiltakssirkelen brukes som et verktøy i skolens ressursteam. Man kartlegger elevens beskyttelses- og risikofaktorer innenfor hver sirkel før man vurderer hvilke tiltak vi kan sette inn for å øke ressursene og redusere risiko.

Kilde: Tiltakssirkelen (Otnes, 2016)

Verktøy for å se barns ressurser og vansker i et helhetsperspektiv

Her ligger ulike verktøy til hjelp i daglig arbeid og samarbeid når vi er bekymret for et barn. Den kan være nyttig å bruke som utgangspunkt for samtale med hjemmet, interne refleksjoner, og i formøter/instansmøter.

<https://www.rakkestadbt.no/getfile.php/4367196.2641.skamsqssmpuwww/Resurser,%20vansker%20og%20Perma.pdf>

SRAS-R

SRAS-R er et redskap for å kartlegge skolevegringens funksjon og står for «school refusal assessment scale, revised». Skjemaet består av 24 spørsmål, seks for hver av de fire funksjonene skolevegring antas å ha:

1. Unngå stimuli som vekker generell negativ affekt/ubehag.
2. Unngå ubehagelige sosiale situasjoner
3. Oppnå oppmerksomhet fra foreldre eller viktige andre
4. Oppnå goder utenfor skolen

Ved **årsak 1** vil opplevelsen av ikke å ville gå på skolen ofte være knyttet til generelt ubehag i skolesituasjonen. Dersom eleven unngår skolen (og dermed også unngår den negative opplevelsen), opprettholdes og forsterkes atferden. I noen tilfeller kan ubehaget være knyttet til bestemte situasjoner som eleven vil forsøke å unngå, f.eks. skolegården, en bestemt voksen, gymsalen, o.l.

Ved **årsak 2** vil eleven vegre seg for å gå på skolen for å unngå situasjoner der han/hun må eksponere seg sosialt, eller bli evaluert. Dette omtales ofte som *prestasjonsangst*. Dette kan gjelde f.eks. å snakke høyt i klassen, snakke med andre medelever, ha prøver.

Ved **årsak 3** blir eleven hjemme fra skolen for å oppnå oppmerksomhet fra foresatte. Den positive konsekvensen eleven opplever når han/hun blir hjemme, vil opprettholde og forsterke elevens vegring for å gå på skolen.

Ved **årsak 4** blir eleven hjemme for å oppnå noe positivt. Det kan dreie seg om belønninger, som for eksempel å se på TV, spille dataspill, være med venner, shopping, rus o.l. Den positive konsekvensen av å bli hjemme vil også her opprettholde og forsterke elevens vegring for å gå på skolen. Det er viktig å understreke at det kan være snakk om flere årsaker på samme tid, eller at problematikken starter med en årsak mens en annen årsak etter hvert blir hovedårsaken til problemet (Holden & Sällman, 2010).

Kearney (2008) har definert hvilke tiltak som bør settes inn utifra hvilken kategori som antas å være skolevegringens opprettholdende faktor. Som regel er det ikke utelukkende en kategori som er skolevegringens funksjon, man må jobbe parallelt med ulike typer tiltak, ofte rettet mot eleven selv, mot skolen og mot hjemmet. Rakkestad kommune har ansvaret for å følge opp disse elevene, og må gjennom en bedre tverrfaglig innsats sette inn tiltak med mål om å hindre bekymringsfullt skolefravær.

Unngåelse av stimuli som fremkaller negative følelser (medelever, korridorer og lignende)	Flukt fra sosiale situasjoner og/eller vurderingssituasjoner	Oppmerksomhet og tilstedeværelse fra signifikante andre (oftest foreldre)	Forsterkende hendelser utenom skolen (venner, rus, spill og lignende.)
Elevfokusert behandling/veiledning	Elevfokusert behandling/veiledning	Foreldrefokusert behandling/veiledning	Familiefokusert behandling /veiledning
Psykoedukasjon om angst og dens komponenter	Psykoedukasjon om angst og dens komponenter	Foreldreveiledning; korthet og tydelighet i instruksjer	Kontrakter med klare incentiver for skoledeltakelse og konsekvenser ved manglende deltakelse
Avslappings-/pusteøvelser	Avslappings-/pusteøvelser	Etablere gode morgen-, dags- og kveldsrutiner	Etablere problemløsningsmøter for familien
Gradvis re-eksponering av skolesituasjoner med bruk av angst og unngåelseshierarki (barometer)	Gradvis re-eksponering av skolesituasjoner med bruk av angst og unngåelseshierarki (barometer)	Etablere belønning ved skoledeltakelse og konsekvenser ved mangelfull deltakelse	Øvelser i kommunikasjons- og problemløsningsferdigheter
Belønning/selvbønning	Kognitiv restrukturering av tankene (irrasjonelle tanker)	Tvungen skoledeltakelse i enkelte tilfeller	Følgning av ungdom til skolen og klasserommet hvis nødvendig
	Sosial ferdighetstrening knyttet til sosiale situasjoner og evalueringssituasjoner		Økt monitorering av skoledeltakelse
	Belønning/selvbønning		Sosial ferdighetstrening med fokus på å motstå gruppepress ift skolefravær